

DOI: 10.26565/2220-8089-2020-38-15
УДК 327:321

Набока Антон Вадимович
аспірант кафедри політології
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
naboka108@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-4658-0509>

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Аналізуються різні аспекти національної безпеки у сучасному глобалізованому світі, досліджуються методи впливу на фактори національної безпеки, особливу увагу звернено на роль національних інтересів у контексті національної безпеки, проаналізовано питання «легітимізації влади» та «права на повстання» як одних із внутрішніх дестабілізуючих факторів національної безпеки. Головну увагу зосереджено на інформаційно-психологічному протистоянні в ЗМІ та вплив його на людську свідомість. Проаналізовано необхідність боротьби з зовнішніми впливами для стабільного розвитку та укріплення власного державного суверенітету. Розглянуто документ «Про Стратегію національної безпеки України» як основоположний що регулює та встановлює напрямки загрози Україні у контексті інформаційного протистояння держав. Досліджено основні елементи впливу та їх результат на європейські країни. Останні події в Білорусі та пандемія коронавірусу змушують уважніше ставитися до проблем національної безпеки та загроз з боку зовнішніх гравців. Основним чинником збереження суверенітету є чітке формулювання власних національних інтересів та відстоювання їх на міжнародній арені. Поглиблення співпраці України з провідними державами світу (передусім у сфері кібернетичної безпеки та військового співробітництва) має сприяти укріпленню міждержавних зв'язків та розширенню міждержавного партнерства у сфері економіки та безпеки. Виокремлено основні аспекти стабільності та нестабільності політичного процесу серед суб'єктів політичної боротьби. Дослідження проблематики національної безпеки передбачає аналіз сучасних світових політичних подій і процесів, а саме – глобалізації, міграції, економічної кризи, розвитку технологій тощо. Ці процеси дуже пов'язані між собою і певною мірою, доповнюють один одного. Ми можемо спостерігати, що глобальні політичні зміни у світі на початку XXI століття є фундаментом формування нового світового порядку.

Ключові слова: Національна безпека, міграція, інформаційний вплив, суверенітет, глобалізація, ЗМІ, політичний вплив.

Набока Антон Вадимович
аспірант кафедри політології
Харьковский национальный
университет имени В.Н. Каразина,
пл. Свободы, 4, Харьков, 61022,
naboka108@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-4658-0509>

ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ МЕЖДУНАРОДНОЙ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ

Анализируются различные аспекты национальной безопасности в современном глобализированном мире, исследуются методы воздействия на факторы национальной безопасности, особое внимание обращено на роль национальных интересов в контексте национальной безопасности, проанализированы вопросы «легитимизации власти» и «права на восстание» как одних из внутренних дестабилизирующих факторов национальной безопасности. Главное внимание сосредоточено на информационно-психологическом противостоянии в СМИ и влияние его на человеческое сознание. Проанализированы необходимость борьбы с внешними воздействиями для стабильного развития и укрепления собственного государственного суверенитета. Рассмотрен документ «О Стратегии национальной безопасности Украины» в качестве основополагающего, регулирующего и устанавливающего направления угрозы Украине в контексте информационного противостояния государств. Исследованы основные элементы влияния и их результат на европейские страны. Последние события в Беларуси и пандемия коронавируса заставляют внимательнее относиться к проблемам национальной безопасности и угрозам со стороны внешних игроков. Основным фактором сохранения суверенитета является четкая формулировка собственных национальных интересов и отстаивания их на международной арене. Углубление сотрудничества Украины с ведущими государствами мира (прежде всего в сфере кибернетической безопасности и военного сотрудничества) должно способствовать укреплению межгосударственных связей и расширению межгосударственного партнерства в сфере экономики и безопасности. Выделены основные аспекты стабильности и нестабильности политического процесса среди субъектов политической борьбы. Исследование проблематики национальной безопасности предусматривает анализ современных мировых политических событий и процессов, а именно – глобализации, миграции, экономического кризиса, развития технологий. Эти процессы очень связаны между собой и в определенной степени дополняют друг друга. Мы можем наблюдать, что глобальные политические изменения в мире в начале XXI века является фундаментом формирования нового мирового порядка.

Ключевые слова: *Национальная безопасность, миграция, информационное воздействие, суверенитет, глобализация, СМИ, политическое влияние.*

Anton Naboka

PhD student, Department of Political Science
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
naboka108@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-4658-0509>

PECULIARITIES OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE IN CONDITIONS INTERNATIONAL UNCERTAINTY

Aspects of national security in the modern globalized world are analyzed, methods of influencing the factors of national security are studied, special attention is paid to the role of national interests in the context of national security, the issues of «legitimization of power» and «right of rebellion» as ones of the internal destabilizing factors of national security are analyzed. The main focus is given to the information and psychological confrontation in the media and its impact on human consciousness. The necessity of struggle against external influences for stable development and strengthening of own state sovereignty is analyzed. The document «On the National Security Strategy of Ukraine» is considered as a fundamental legislation that regulates and establishes the directions of threat to Ukraine in the context of information confrontation between states. The main elements of influence and their result on European countries are studied. Recent events in Belarus and the coronavirus pandemic are forcing more attention to national security issues and threats from outside players. The main factor in preserving sovereignty is the clear formulation of one's own national interests and defending them in the international arena. Extension of Ukraine's cooperation with the world's leading countries (especially in the field of cyber security and

military cooperation) should help strengthen interstate ties and expand interstate partnerships in the field of economy and security. The main aspects of stability and instability among modern methods of political struggle are highlighted. The study of national security involves the analysis of current world political events and processes, namely – globalization, migration, economic crisis, technological development, etc. These processes are very interconnected and, to some extent, complement each other. We can see that global political change in the world at the beginning of the XXIst century is the foundation for a new world order.

Keywords: National security, migration, information influence, sovereignty, globalization, media, political influence.

Сучасний стан міжнародної та національної безпеки знаходиться не на найвищому рівні стабільності. Нарощування озброєння, розвиток військових та гуманітарних технологій є об'єктивним процесом розвитку людства. Підвищення рівня потужності держави у всіх сферах є раціональним вибором еліт, тому що більша міцність держави є певною гарантією виживання на міжнародній арені. Забезпечення державою економічної та інформаційної безпеки, розвитку науки, технологій та озброєння і є фундаментом національної безпеки. Саме поняття «національна безпека» вперше пролунало у посланні Т. Рузвельта до Конгресу 1904 р., де вторгнення Сполучених Штатів на територію Панам було виправдано захистом національних інтересів США. З розширенням проблем до глобального рівня та, відповідно, загостренням боротьби з ними поняття «національна безпека» розширило свої межі, особливо в 1970-1990-х роках. Наприклад, «Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі» гарантував утримання держав-учасниць «від будь-якого втручання, прямого або непрямого, індивідуального або колективного у внутрішні або зовнішні справи, що входять до внутрішньої компетенції іншої держави-учасниці, незалежно від їх взаємовідносин» («Заключительний акт Сопівесання» 1975).

Організація та визначення головних пріоритетів у сфері національної безпеки залежать від правильного розуміння національних інтересів та своєчасного реагування на зовнішні та внутрішньополітичні зміни. Цим пояснюється періодичний перегляд Закону України «Про національну безпеку України» задля внесення відповідних змін з урахуванням різних аспектів безпеки та визначення нових пріоритетів. Так, щонайменше тричі було внесено зміни впродовж 2020 року у цей Закон (Закон України «Про національну безпеку України» 2020). Якщо у держави нечітко сформульовані її загальнонаціональні інтереси, то на низькому рівні буде і її національна безпека, що може нега-

тивно вплинути на стан суб'єктності та суверенітету держави. Національні інтереси різних держав є різними, що подекуди є конфліктогенним фактором різного роду і рівня (у тому числі й міжнародного) особливо у добу глобальної турбулентності, головним змістом якої є наростання неупорядкованих, нелінійних, асиметричних процесів.

Прискорення інтеграційних процесів у XXI столітті має двоїтий вплив на економічну та безпекову сфери для кожного із суб'єктів міжнародного співтовариства як у бік збільшення, так і зменшення їхньої ефективності. Так, створення різних міждержавних союзів та форм колективної безпеки в добу глобалізації є досить ефективним. Але сьогодні можна спостерігати кризу колективної безпеки та згорання процесів інтеграції у цій сфері. А, з іншого боку, світ набирає ознак більш чіткої поляризації.

Важливою прикметою глобальної невизначеності та напруги є масова міграція в Європу з Африки та Близького Сходу, що породило проблему важко контрольованого потоку біженців через загострення конфліктів на Близькому Сході. Це супроводжувалося загостренням проявів расизму, апартеїду та кризи національної ідентичності. Водночас відбувається перехід провідних країн до нового технологічного укладу, коли закриваються цілі галузі старої індустрії, швидко й масштабно зростає безробіття, поширюються соціальні протести і т.ін. – з такими масштабними соціально-економічними та політичними проблемами капіталізм як система вже не може впоратися, але примара соціалізму як позитивний вихід з кризи лякає фінансово-політичну еліту. Тож вона шукає шляхи й способи самозбереження та перезавантаження капіталізму як системи. Одним із таких способів є посилення контролю над населенням, над суспільством загалом та суспільною думкою. Так, пандемія коронавірусної інфекції використовується саме тими силами (приміром, транснаціональними корпораціями та глобальною фінансовою елітою), які зацікав-

лені у такому сценарії цифрового тотального контролю над населенням та послабленні національного державного суверенітету. Така ситуація не могла так чи інакше не вплинути на міжнародну систему безпеки.

Коронавірусна інфекція вже є викликом для людства як хвороба, а також викликом для політичних систем в яких причинно-наслідкові зв'язки, пов'язані з нею утворюють те саме тло, на якому розгортається боротьба за виживання фінансової транснаціональної еліти. Порівнюючи рівень протидії інфекції в Китаї, Європі та США, можна відзначити швидку та ефективну реакцію політичної системи Китаю на цей на глобальний виклик. На протигагу Китаю в Європі та США система реагувала більш повільно та менш ефективно.

Політичні та наукові експерти говорять про те, що світ змінився і таким, як раніше ніколи не буде, особливо після пандемії коронавірусу. Помітним стає підвищення рівня напруженості та загострення кризової ситуації у світі після подій Євромайдану 2014 року, після чого особливу увагу було звернено на ситуацію в Україні з точки зору глобального домінування. Це змусило капіталоκραтію активізувати свої зусилля у плані доступу до інформаційних ресурсів України задля своїх політичних цілей. Так, В. К. Конач у своїй аналітичній доповіді зауважує, що «Проникнення іноземних мас-медіа в національний інформаційний простір держав є стійкою тенденцією і, вочевидь, незворотним наслідком інформаційної глобалізації» (Конач 2014: 97).

Поступово ця проблема витісняється іншими інформаційними приводами через загострення внутрішньополітичних конфліктів та непорозумінь у самому Європейському союзі, а також в США. Процеси, що відбуваються в Європі, та проблема біженців породжує посилення праворадикальних настроїв у країнах-реципієнтах і змушує їхнє політичне керівництво на практиці переносити акцент на внутрішню політику, а у політологічному дискурсі – на значення національних інтересів, національної безпеки, суверенітету, що може призвести до ізоляціонізму. У політологічному дискурсі проблем національної безпеки в умовах міжнародної напруги все частіше можна бачити посилення на конспірологічні теорії, тобто теорії змови міжнародних кланових еліт транснаціональних корпорацій. Зокрема А.В. Манойло, А.И. Петренко, Д.Б. Фролов у книзі, присвяченій проблемам державної інформаційної політики зауважують: «загро-

зи використання іноземними державами та іншими суб'єктами інформаційної боротьби арсеналу сил, засобів і методів інформаційно-психологічній війні в політичних цілях є: таємне зовнішнє управління, в тому числі – інформаційно-психологічна експансія як один із інструментів створення умов для таємного управління; інформаційно-психологічна агресія; інформаційно-психологічна війна» (Манойло, Петренко, Фролов 2012: 27).

Дійсно, світ змінюється досить високими темпами, а особливо в інформаційній та правовій площині. Домінуючу роль у міжнародному порядку відіграють суб'єкти міжнародного права, тобто держави, транснаціональні корпорації, політичні інститути, а важелем впливу є право сили та фінанси. Суверенні держави в ООН відчувають досить сильний тиск з боку окремих держав або окремих груп впливу особливо під час прийняття найважливіших рішень. Рівень суверенітету держави як суб'єкта міжнародних відносин поступово розмивається.

Ще одним аспектом проблеми національної безпеки сучасних країн, зокрема пострадянського простору є необхідність збереження власної національної ідентичності та суверенітету. У зв'язку з цим для цих країн особливого значення набуває виважена, продумана концепція національної безпеки. Україна має власний документ, що регламентує основи національної безпеки. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6.05.2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» (Указ Президента України 2015). Цей закон скасував деякі положення 2007 та 2012 років. Зокрема уточнюються цілі, загрози, напрямки у сфері національної безпеки. Основними складовими є поглиблення співпраці з НАТО, підвищення обороноздатності, реформа збройних сил, створення ефективного сектора безпеки, а також визначення основного стратегічного ворога та головних партнерів. Ця Стратегія, підписана колишнім президентом П. Порошенком, сьогодні втратила чинність на підставі Указу Президента В. Зеленського № 392/2020 від 14.09.2020. Точніше, у ній скасована стаття 2 Стратегії 2015 р., в якій Роботу Міністерства оборони України визнано незадовільною, а у Стратегії 2020 р. вона сформульована таким чином: «Ми творимо Україну вільною, заможною, безпечною державою, де панує право, де держава захищає громадян і суспільство...». Тобто очевидним є підкреслення вектора діяльності на перспективу (Указ Президента України 2020).

Натомість європейський континент демонструє деструктивні тенденції в рамках поглиблення інтеграції в середині Євросоюзу, причиною чого стала міграція та проблема біженців, яка відродила ультраправі течії в політичному житті. Підйом хвилі ультраправих елементів пояснюється передусім тим, що вони ставлять питання про збереження нації та національної ідентичності громадянина держави на противагу ліберальним цінностям, толерантності та знецінення ролі традиційної сім'ї. Спостерігається певне згортання інтеграційних процесів, що, зокрема, призвело до виходу Великої Британії з Європейського союзу. Наявними є непорозуміння між Радою ЄС та Польщею й Угорщиною щодо прив'язки отримання коштів ЄС на допомогу від коронакризи до дотримання країнами принципів верховенства права (Угорщина та Польща 2020). В національних державах Європи у найближчому майбутньому можна передбачати стримування, або гальмування процесів інтеграції з іншими країнами континенту. У цьому зв'язку національна безпека держави виходить на перший план, що гарантує підвищення рейтингів тим політичним елітам, які підходять до політичного процесу саме з цієї точки зору.

Україна також знаходиться в орбіті цих процесів, але самосвідомість українців є розмитою через відсутність почуття загальнонаціональної єдності, чіткої ідеології та конкретної державної програми розвитку громадянського суспільства на демократичних засадах. Починаючи з 2014 року риторика української еліти не збігається з її діями, що поступово консервує Україну як об'єкт міжнародних відносин. Українська політична еліта не відстоює інтереси держави ні в середині країни, ні за її межами. У цьому можна переконатись, спостерігаючи відносини з кредиторами України, заяви дипломатичних місій, що йдуть у фарватері іноземних держав. Все частіше від дипломатичних кіл можна почути, що «Європа втомилися від України», знижується обговорюваність проблематики України серед міжнародних високопосадовців. Певні аспекти національної безпеки трансформувались, починаючи з 2014 року. Вони вийшли за рамки сукупного поняття економічної, інформаційної та військової стабільності, а також внутрішньої стабільності в середині держави. Поняття національної безпеки поступово втрачає своє класичне розуміння через те, що розширюються можливості впливу на державу, на її політичний устрій,

використовуються всі фактори політичної боротьби. В інформаційній сфері це відбувається через маніпулювання фактами та коментарі подій політичного життя, а також підміну понять і у ЗМІ, і навіть на найвищому державному рівні. Це свідчить про низький рівень безпеки інформації та фільтрації інформації на ознаку фейку. Суб'єктами політичної боротьби та політичного впливу можуть бути не лише партійні одиниці та об'єднання, а й одна людина. Наприклад, блогери або відповідні телеграм-канали, що є «нюсмейкерами» політичної інформації. Низький рівень перевірки інформації породжує масу критичних зауважень та висловлювань, що негативно впливає на імідж влади.

На сьогодні до категорії зовнішніх загроз можна включити не лише військову агресію, але й такі глобальні проблеми людства, як тероризм, міграція, зміна клімату, погіршення екології та ін. Ці проблеми виходять за рамки географічних кордонів і є проблемою цінностей людини та самоідентифікації. Взагалі поняття «національної безпеки» можна розширити до «державного виживання». Мається на увазі те, що на сьогодні атаки на державу як політичний інститут діють постійно, а не хвилями чи не діють взагалі. Якщо процес глобалізації майже повністю завершений, то інформаційний вплив зростатиме і надалі, а отже, посилиться і тиск на владу, що постійно буде збуджувати суспільство. Навіть така досить стабільна країна, як Білорусь, у якій порівняно з Україною, був високий рівень життя, потужна інформаційна безпека, потужні спецслужби також відчула на собі наслідки політичної турбулентності. Не існує безпроблемних країн, але не всюди проблеми призводять до політичних потрясінь. У Білорусі протестний рух активізувався після президентських виборів 2020 року, що ставить під загрозу політичний режим у державі, який досить довго існував на радянській основі, хоча й без партії як фундаменту режиму. Спостерігається відсутність команди однодумців, політологів, лідерів думок, які могли б популяризувати державну владу в Білорусі крізь призму сучасності: через інтернет, відеоблоги, залучення молоді та ін. До того ж не слід забувати про такий фактор впливу, як загострення протистояння між США та Росією.

Особливо важливе місце у забезпеченні національної безпеки займає легалізація та легітимація влади, а також права на повстання. З поширенням «кольорових революцій» це питання стає гострішим через те, за

яких умов і перетин якої червоної лінії стає поштовхом для повстання населення? Якщо це населення проголосувало до повстання на виборах, делегувавши повноваження відповідному кандидату, то виникає питання самих понять «повстання», «інтереси держави», а також «демократичні процедури». Питання повстання виникає в тому випадку якщо існує узурпація влади, відсутність прав і свобод, а також демократичних процедур, наприклад, таких як суд. Так, М. В. Шаповаленко наголошує: «Делегування повноважень і готовність підкорятися утворюють політичну довіру, з якої уже випливають такі феномени, як легітимність/нелегітимність, згода/незгода, підпорядкування/непокіра, законслухняність/аномія і так далі» (Шаповаленко 2014: 47). Сьогодні нерідко порушуються демократичні способи приходу до влади, але постійно лунають заклики до свободи слова, демократії, закону. Але ці заклики стосуються не всіх, а окремих осіб чи політичних груп. Подвійні стандарти, рішучість та організованість меншості дає можливість диктувати умови більшості. Якщо за демократичною процедурою більшість перемагає, то влада має право застосовувати примус задля дотримання закону, інша справа що саме поняття закону здебільшого залежить від «гнучкості» судової системи. Стан міжнародної невизначеності негативно впливає і на стан стабільності політичної системи країни, особливо після революційних потрясінь, і зокрема на формування й упорядкування системи їхньої національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

- Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975 года). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text
- Закон України “Про національну безпеку України”. Із змінами, внесеними згідно із Законами. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
- Конах, В. К. Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання: аналіт. доп. 2014. К.: НІСД.
- Манойло А.В., Петренко А.И., Фролов Д.Б. 2012. Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны. 3-е изд., стереотип. М.: Горячая линия–Телеком. URL:

file:///C:/Users/Amd/Downloads/59495_763d3fd1cc7d0e6e52e33a897da48adb.pdf

Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text>

Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України” № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n7>

Угорщина та Польща заблокували бюджетний пакет ЄС. 16.11.2020. URL: <https://www.dw.com/uk/uhorshchyna-ta-polshcha-zablokuvaly-budzhetniy-paket-yes/a-55619042>

Шаповаленко М.В. 2014. “Політична стабільність та політичний капітал в умовах трансформації суспільства”, *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова* 14: 45-51.

REFERENCES

Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe (Helsinki, 1.08.1975). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text (in Russian).

Law of Ukraine "On National Security of Ukraine". With changes made in accordance with the Laws. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (in Ukrainian).

Konah, V. K. National information space of Ukraine: problems of formation and state regulation. 2014. K.: NISD (in Ukrainian).

Manojlo A.V., Petrenko A.I., Frolov D.B. 2012. State information policy in the conditions of information-psychological war. 3rd ed. M.: Goryachaya liniya-Telekom. URL: file:///C:/Users/Amd/Downloads/59495_763d3fd1cc7d0e6e52e33a897da48adb.pdf

Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 6, 2015 “On the National Security Strategy of Ukraine”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text> (in Ukrainian).

Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 6, 2015 “On the National Security Strategy of Ukraine” № 392/2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n7> (in Ukrainian).

Hungary and Poland have blocked the EU budget package. 16.11.2020. URL: <https://www.dw.com/uk/uhorshchyna-ta-polshcha-zablokuvaly-budzhetniy-paket-yes/a-55619042>

Shapovalenko M.V. 2014. “Political stability and political capital in the conditions of society transformation”, *Scientific Journal of M. Dragomanov NPU* 14: 45-51 (in Ukrainian).